

SZEIFERT JUDIT

Állandóság változóban

Az idő szerepe Lencsés Ida művészetében

SZEIFERT JUDIT (1968) Budapest

Létünk egyik alapkérdése az időbeli határok kijelölése és megértése. Próbáljuk megragadni az időt, definiálni önmagunkat az idő folyamában, helyzetünket a mulandóság és az öröklét által kijelölt intervallumban. Elhelyezni a „nagy egészben” a kort, amelyben élünk.

1915 előtt a teret és az időt stabilan felépült arénának hitték, amelyben lejátszódhatnak az események, de amelyet nem befolyásolnak a benne történetek. Természetesnek számított a föltételezés, hogy az idő és tér a végtelenbe tart. Merőben más lett a helyzet az általános relativitáselmélet után, amikor a tér és idő dinamikus mennyiségekké váltak: egy test elmozdulása, egy erő hatása megváltoztatja a tér és idő görbületét – és megfordítva, a téridő szerkezete befolyásolja a testek mozgását és az erők hatását. Az idő sem statikus, nem mindöröktől létező és örökké tartó végtelen folyamat, még ha emberi létünk csak egy röpke pillanat is az idő történetében.

A kortárs művészek többsége is folyamatosan az időre reflektál, egyrészt saját korának időbeli értelmezése által, másrészt a múlthoz való folyamatos viszonyulás különféle módozataival. A művészek a kulturális és történeti (ide értve a földtörténeti) szakaszolások és az így kialakított korszakok örökségébe igyekeznek beilleszteni saját teljesítményüket, keresve azokat a tradíciókat és kapcsolódási pontokat, amelyek alkotásaikat (saját maguk számára is) legitimálják. Mivel az időnek csak az aktualitásokhoz kapcsolódó részleteit, saját cselekvésünkhöz kötődő pillanatait vagyunk képesek felfogni, ezért ezek az időbeli fogódzók szükségesek ahhoz, hogy észlelni tudjuk azokat a jeleket, amelyek időben máskor, (és legtöbbször térben is) máshol lezajló folyamatokhoz kapcsolódnak. Az emberi lét, az ember által létrehozott produktumok is más léptékkal mérhetők, mint a földtörténet vagy a kozmosz egyéb teremtményei. Alkotásaik által a művészek, így korunk alkotói is, e felé a másfajta, ha tetszik, tágabb léptékű időtartam felé igyekeznek utat nyitni. Mintegy ötödik koordinátaként a művészet belekapcsolódik a téridő rendszerébe. A festmények, grafikák, de még inkább az időtálló(bb) anyagokból készült szobrok által a művészek, a művészet az emberélet és saját koruk határait túlhaladó, a földtörténet vagy a világegyetem időfogalmaival mérhető dimenziók irányába tesznek lépéseket. A műalkotások tehát nemcsak térben, de időben is sokkal tágabban értelmezhetők, mint mindennapi létünk más mozzanatai. Hiszen ahogy Stephen Hawking is írja, a tér és idő nem csupán befolyásolja az eseményeket: őket is befolyásolja minden, ami a világegyetemben történik. Ez tovább erősítheti a művészek hitét, hogy minden műalkotásukkal nemcsak nyomot hagynak, „maradandót alkotnak”, de egyben konkrétan hatást gyakorolnak, ahogy közvetlen vagy tágabb környezetükre, ugyanúgy az egész világegyetemre is.

Tíz évvel ezelőtt nyitottam meg Lencsés Ida kiállítását. Az akkori gondolataim nagy része most is elmondható lenne, hiszen egy koherens életműről, következetes alkotói attitűdről van szó. A jelenlegi kiállítás címe, a *Változó idők* azonban azt sugallja, hogy maga az alkotó is úgy érzi, hogy nemcsak körülötte, de benne, alkotásaiban is változások következtek be. Még ha ezek olykor csak nagyon apró eltérések, elmozdulások, és talán a felületes külső szemlélő nem is nagyon veszi észre őket. Írásomban megpróbálom ezeket a mozzanatokat megragadni és néhány szóban megfogalmazni.

Ami nem változott, vagy talán csak egyre elmélyültebbé vált, az a munkamódszer. Lencsés Ida képein a festett felületbe fekete-fehér szabálytalan papírdarabokat applikál. Ezeket a fénymásolt lapokon, amelyeket ragasztóval erősít a vászon felszínéhez, épületrészletek, architektúrális elemek sejlenek föl. Sokszor az applikált részek kárpitmintára emlékeztető motívumokká állnak össze, máskor zongorabilentyűk sorát idézik fel. A beépített kollázsdarabok szervesen illeszkednek a festékfelületbe. Nem különülnek el a képfelszíntől, hiszen úgy dolgozta össze a papírokat a festékrétegekkel, hogy azzal egyneműnek hatnak. Hasonlóan homogén textúra érzetét keltik, mint gobelinjein a valóban szövással kialakított fragmentális mintázatok. A festményeken mégis változatossá te-

LENCSÉS IDA, Áramlás-Falanszter, 2006-12

LENCSÉS IDA, Áramlás–Robbanás, 2006–12

szik, plasztikusan gazdagítják a faktúrát ezek az applikált darabok. A rusztikus, mégis lírai festett faktúrából a fekete-fehér képszegmensek álomban felderengő valóságdarabkákként vagy emlékfoszlányokként bukkannak elő.

A réteges faktúraképzés és a fragmentális megjelenítés szintén állandó tényezőként van jelen Lencsés Ida művein. Az egyes rétegek egymásra rakódnak, illetve el is mozdulnak egymáshoz képest, mindig más és más részleteket fednek el és tárnak fel. A rétegzettség töredékességgel párosul, ami archaikus korokból származó régészeti leletek asszociációját is felidézi. Ez az egyik és elsődleges idővel kapcsolatos mozzanat, ami a kiállítás címében jelezett *Változó idők* felől értelmezve arra is utalhat, hogy a múlt (kulturális, művészeti) örökségéhez minden korszak másként viszonyul. Az életünk folyamán mi is megtapasztalhatjuk ezeket a változó hozzáállásokat, környezetünkben, de saját magunkban is.

Ami szintén megfigyelhető Lencsés Ida korábbi sorozataiban is, hogy a festményeken az applikált képdarabok szigetszerűen úsznak, lebegnek a festékfaktúrában. Az eleven festett képfel szín körülöleli a fénymásolt részleteket. Itt-ott csak vékony rétegben fedi, máshol teljesen kitakarja egy-egy részüket. A *Sziget* azonban nemcsak formája, hanem témája is a most látható nagyméretű szabadvásznaknak és a kisebb formátumú festménysorozatnak. A vásznak felületén apró rovátkák is megjelennek, amelyek ezeket a szigetszerű képződményeket körbe-körbe járják. Egyrészt víz hullámokra emlékeztetnek. Felidéznek a víztükrön képződő koncentrikus köröket, amelyek a kavics bedobásakor keletkeznek. Másrészt emberi lábnyomok, sokszor lerótt körök cipótalplenyomatainak asszociációját keltik.

A sziget (földrajzi fogalomként) víz által körülhatárolt szárazföldet jelent. Ebben a definícióban két alapelem áll kapcsolatban egymással: a víz és a föld. A *Medence* című kép szintén a vizes közeggel kapcsolódik össze, de itt nem a víz, hanem szőnyegszerű, mozaik jellegű mintázata dominál. A víz tisztító-éltető és pusztító-romboló jellege egyaránt főszerepet kap az *Özönvíz* című sorozaton, amely a globális felmelegedésre hívja fel a figyelmet. Ezekben a kékes színű festményeken az elveszett kultúra, Atlantisz idéződik fel. A festékfoltok alól felsejlő, azokon átderengő papírlapokon épületelemek, általában oszloptöredékek láthatók. A képek leletszerűsége, töredékessége és réteges felépítése a múlt megidézése által is az idővel, azaz az időtlenséggel való kapcsolatra utal. Lencsés Ida ezzel a sorozatával az idő fogalmát kapcsolja a szigethez. A sziget az az ősi, öröktől létező hely, ahonnan nemcsak a kultúra, de minden dolog ered.

Aki ismeri, az tudja, hogy Lencsés Ida szenvedélyes gyűjtőgető. Egészen hétköznapi, mégis különleges dolgokat gyűjt. Például fémpatkókat, négy- és többlevelű lóheréket. Ez az éveken átívelő tevékenység ismét az idővel, annak folytonosságával van kapcsolatban, ami szintén tükröződik művészetében. Minden alkotásáról általánosságban elmondható, hogy szisztematikus munkamódszerrel készül, ami a gyűjtésnek is sajátja. Ezen túl a zárdamunkákat idéző *Csapsda* című objekt-sorozatának készítési folyamatát a gyűjtéshez szintén szükséges türelem jellemzi. Ezeknek a devóciós képeket megidéző gombokkal, szögekkel, rugókkal, fonalakkal, drótokkal készített kis dobozkompozícióknak az aprólékos megformálása meditatív tevékenység.

A kis keretbe zárt tárgykollázsok mint négyzet alakú kis szigetek zárják magukba a művész keze nyomát, egyben azt az időt, amit az alkotóelemek (gombok, szögek, fonalak, drótok) összegyűjtésére, illetve a kompozíciók elkészítésére fordított. Így lesz Lencsés Ida dobozművein keresztül is a sziget metafora. A túlélés és ezáltal a művészet metaforája. Hiszen minden változik az idő során. A természetes és az épített környezetünk, a saját testünk, lelkünk, gondolkodásunk és a világhoz való viszonyulásunk. Sőt, maga az idő is. Lencsés Ida is úgy véli, változnak az idők, a helyek, a terek, a személyek. Minden változik, csak a művészet állandó.

